

TİBBİ TULLANTILARIN İNSAN SAĞLAMLIĞINA VƏ ƏTRAF MÜHİTƏ TƏSİRİ

Bukletin hazırlanmasında Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatının tövsiyələrindən istifadə olunmuşdur.

“Respublika Gigiyena və Epidemiologiya Mərkəzi” PHŞ
www.rgem.az

Bakı-2024

Tibbi tullantıların insan sağlamlığına və ətraf mühitə təsiri

Tibbi tullantılar Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatı (ÜST) tərəfindən “səhiyyə müəssisələrində yaranan bütün növ tullantılar” kimi müəyyən edilmişdir.

Ümumi səhiyyə tullantılarının təxminən 85%-i adi təhlükəsiz tullantılar, qalan 15 %-i isə yoluxucu, kimyəvi və yaxud radioaktiv tullantılar təhlükəli tullantılar hesab olunur.

Hər il dünyada təxminən 16 milyard inyeksiya tətbiq edilir, lakin istifadə edildikdən sonra bütün iynələr və şprislər lazımi qaydada atılmır.

Müəyyən şəraitdə tibbi tullantıların açıq şəkildə yandırılması həyata keçirilən zaman dioksinlər, furanlar və havanı zəhərləyən digər çirkləndiricilər yaranır.

Tullantıların idarə edilməsində ilk mühüm addım bir-başına onların əmələ gəlmə mənbəyində - tibb müəssisəsində müvafiq çeşidləmədir. Tibbə aid bütün tullantılar epidemioloji və toksikoloji təhlükəlilik dərəcəsinə görə dörd sinfə bölünür:

A sinfi - MPM-in təhlükəsiz tullantıları;

B sinfi - MPM-in təhlükəli tullantıları;

C sinfi - MPM-in xüsusi təhlükəli tullantıları;

D sinfi - MPM-in tərkibinə görə sənaye tullantılarına yaxın olan tullantılar.

- tavan rütubətə davamlı boya ilə rənglənməli;
- otaq əl-üzyuyanla, axar su kranı, bakterisid lampa, kanalizasiya və ventilyasiya sistemləri ilə təchiz olunmalıdır.

Təhlükəli və xüsusi təhlükəli tullantıların yığılması üçün istifadə olunan birdəfəlik paketlər hermetik olmalı və ona 15 kq-dək tullantı təhlükəsiz şəkildə yığılmalıdır.

Konteynerlər tam hermetik olmalı, rütubəti keçirməməli və kənar şəxslərin, heyvanların ona toxunmasına imkan verilməməlidir. Konteynerlərin qoyulması üçün ayrılmış açıq meydançalar asfaltlanmalı və avtonəqliyyatın girişi və yükləmə-boşaltma işlərinin aparılması üçün əlverişli olmalıdır. Konteynerlərin qoyulduğu açıq meydançaların ölçüləri 40 m²-dən az olmamalı, onlar müalicə korpusundan və qida blokundan 50 m-dən yaxın olmamalıdır. Açıq meydançada ən çox 5 konteyner yerləşdirilə bilər. Təhlükəsiz tullantılar ya termiki zərərsizləşdirilməli, ya da xüsusi poliqonlara daşınmalıdır; təhlükəli və xüsusi təhlükəli tullantılar isə mütləq termiki zərərsizləşdirilməlidir.

Tibbi tullantıların kimyəvi dezinfeksiyaedicilərlə təmizlənməsi, bu maddələrin ekoloji cəhətdən təmiz üsullarla işlənilməməsi, saxlanması və utilizasiya edilməməsi kimyəvi maddələrin ətraf mühitə atılması ilə nəticələnə bilər.

Tullantıların yandırılması geniş tətbiq edilir, lakin düzgün olmayan yandırılma prosesi və ya uyğun olmayan materialların yandırılması atmosferdə çirkləndiricilərin və kül qalıqlarının əmələ gəlməsi ilə nəticələnir. Tərkibində xlor olan materialların yanması insanlar üçün kanserogen olan və bir sıra mənfi sağlamlıq təsirləri ilə əlaqəli olan dioksinlər və furanlar əmələ gətirə bilər. Ağır metal və ya yüksək metal tərkibli materialların (xüsusilə qurğuşun, cıvə və kadmium) yandırılması ətraf mühitə zərərli metallar buraxa bilər.

Kimyəvi və digər təhlükəli maddələrin əmələ gəlməsini və buraxılmasını minimuma endirən tullantıların yandırılmasının alternativ üsulları (məsələn, avtoklavlama, mikrodalğalı sobada emal, daxili qarışdırma ilə birlikdə buxarla emalı) və tullantıların utilizasiyası şərti nəzərdən keçirilməlidir.

Təhlükəsiz tullantılar isə gündəlik tibbi tullantıların əsas hissəsini təşkil etməklə, insanlar və ətraf mühit üçün təhlükə yaratmayan (bioloji, kimyəvi və ya radioaktiv materialların olmaması baxımından) tullantılar hesab olunur və adi məişət tullantıları ilə birlikdə atılıb təkrar emal oluna bilən tullantılardır.

Xəstəxanalarda tullantıların yığılması üçün otaqlar aşağıdakı tələblərə cavab verməlidir:

- otağın döşəməsi keramik plitələrdən olmalı;
- divarlar tavana qədər kafellə örtülməli;

Təhlükəsiz tullantılar

Yoluxucu xəstəliklər xəstəxanaları və pasiyentlərin bioloji mayeləri ilə təmasda olmayan, eləcə də qeyri-toksiki tullantılar; yoluxucu xəstəliklər xəstəxanaları və vərəm əleyhinə müəssisələr (şöbələr) istisna olmaqla, bütün MPM-in qida tullantıları; mebel, inventar, tərkibində toksik elementlər olmayan və işləməyən diaqnostika avadanlıqları; yoluxmamış kağız, tikinti və s. tullantılar;

Təhlükəli tullantılar

Potensial yoluxucu xəstələrlə təmasda olmuş tullantılar, ifrazat, o cümlədən qanla çirklənmiş materiallar və alətlər; patoloqoanatomik tullantılar, xəstələrin üzvi (bədən üzvləri, toxumalar və s.) cərrahiyyə tullantıları; yoluxucu xəstəliklər şöbələrinin bütün tullantıları (o cümlədən qida qalıqları);

3-cü və 4-cü qrup patogen mikroorqanizmlərlə işləyən mikrobioloji laboratoriyaların tullantıları; vivarilərin bioloji tullantıları;

Xüsusi təhlükəli tullantılar

Xüsusi təhlükəli yoluxucu xəstələrin təmasda olduğu materiallar; 1 - 4-cü qrup patogen mikroorqanizmlərlə işləyən laboratoriyaların tullantıları; vərəm əleyhinə və dəri-zöhrevi xəstəxanaların (şöbələrin) tullantıları;

Tərkibi sənaye tullantılarına yaxın olan tullantılar

Vaxtı keçmiş dərman preparatları, dərman və diaqnostik preparatların tullantıları, yararlılıq müddəti bitmiş istifadəyə yararsız dezinfeksiya vasitələri, sitostatiklər və digər kimyəvi preparatlar; tərkibində civə olan əşya, cihaz və avadanlıqlar.

Tibbi tullantıların əsas mənbələri:

- *xəstəxanalar və digər tibb müəssisələri;*
- *laboratoriyalar və tədqiqat mərkəzləri;*
- *morqlar və patoloji-anatomik müəssisələr;*
- *heyvanlar üzərində tədqiqat və sınaqların aparıldığı laboratoriyalar;*
- *qan bankları və qan toplama xidmətləri;*
- *ahıllar evi.*

Tullantıların insan sağlamlığına mənfi təsiri :

- itiuclu kəsici-deşici alətlərlə yaralanmalar;
- tibbi tullantıların idarə edilməsi və ya yandırılması zamanı eczaçılıq məhsullarının, xüsusən də ətraf mühitə buraxılan antibiotiklərin və sitotoksik dərmanların, civə və ya dioksin kimi maddələrin zəhərli təsiri;

- dezinfeksiya, sterilizasiya və ya tullantıların emalı zamanı kimyəvi yanıqlar;
- tullantıların yandırılması zamanı əmələ gələn zəhərli element və ya komponentlərlə ətraf mühitin zəhərlənməsi və çirklənməsi;
- açıq yanma və tibbi tullantıların yandırılması nəticəsində yaranan istilik xəsəmətləri;
- radiasiya yanıqları.

Poliqonlarda zibillərin və səhiyyə müəssisələrinin təhlükəli tullantılarının əl ilə çeşidlənməsi nəticəsində əlavə təhlükələr yaranır. Bu təcrübə dünyanın bir çox regionlarında, xüsusən də aşağı və orta gəlirli ölkələrdə geniş yayılmışdır. Tullantıların təmasda olan şəxslər itiuclu tibbi alətlərdən (iynə) zədələnmə, zəhərli və ya yoluxucu materiallardan yoluxma riski ilə üzləşirlər.

Tullantıların ətraf mühitə təsiri

Tibbi tullantıların utilizasiyası ətraf mühitə patogenlərin və ya zəhərli çirkləndiricilərin buraxılması dolay yolla sağlamlıq riskləri yarada bilər.